

Aktuelt

Foto: David Boertmann

Godt nyt om Polarlomvier i Grønland

Historien om Vestgrønlands ynglende Polarlomvier handler om tilbagegang. Adskillige kolonier er helt forsvundet og Grønlands Naturinstituts overvågning af bestanden viser, at antallet af ynglefugle i de tilbageværende kolonier (undtagen en) er i stadig fald. Det gælder også de to kolonier i Østgrønland, mens de meget store kolonier i Nordgrønland (Thule-området) trives.

Derfor var det ikke mindre end en sensation at konstatere, at der i sommeren 2022 atter var ynglende Polarlomvier på den for længst uddøde koloni Sallegg nær Uummannaq by.

Sallegg var et af de største fuglefjelde i Vestgrønland, hvor den fuglekundige læge Alfred Bertelsen i 1920'erne anslog antallet af ynglefugle til en halv million. Finn Salomonsen var forbi i 1949 og konstaterede, at der var 150 000 fugle. Begge disse tal er formentlig overdrevne, men der er ikke tvivl om, at der var mange fugle på fjeldet. I 1975 taltes kun 4500 lomvier på fjeldet, i 1984 var tallet helt nede på 150 fugle, som tydeligvis ikke ynglede. I 1987 taltes 50 fugle, som heller ikke ynglede, og derefter var det

helt slut. Sammen med Anders Mosbech talte jeg selv fuglekolonierne på fjeldet op i 1994 uden at se en eneste Polarlomvie.

Denne voldsomme tilbagegang skyldtes primært overdreven jagt i forårmånederne. Den navnkundige redaktør af den ene af Grønlands to aviser, Jørgen Fleischer, voksede op i den nærliggende bygd Ukku-sissat, og han beskriver, hvordan familierne i bygden hvert forår tog til Sallegg for at skyde Polarlomvier. De slog lejr på isen under fjeldet og skød hundredvis af lomvier. En så massiv dødelighed af de yngledygtige fugle kan en bestand af langsomt reproducerende havfugle ikke tåle i det lange løb, og resultatet blev også at kolonien uddøde omkring 1980.

I sommeren 2022 var jeg på feltarbejde med kolleger i Uummannaq-området, og vores bådfører Paaluk Kreutzmann fortalte, at han flere gange havde set Polarlomvier ved Sallegg tidligere på sommeren.

Vi sejlede derfor forbi den 10. august og fandt hurtigt Polarlomvier oppe på fjeldet. Der var 30 voksne fugle, og mindst to af disse havde en unge hver. Polar-

lomvieren var vendt tilbage. Og ikke nok med det: Der var tillige en stor koloni af Rider på fjeldet samt en hel del Alke. Begge arter der også var forsvundet tidligere.

At lomvier og flere andre alkefugle vender tilbage til en udryddet koloni, er ganske enestående. Der er kun kendt et enkelt tilfælde, hvor en koloni af almindelig Lomvie i Californien er blevet genbesat uden hjælp fra mennesker. Der er nemlig flere eksempler på, at Lunder kan lokkes tilbage til uddøde kolonier ved hjælp af lunde-modeller og højtalere med stemmeoptagelser.

Denne opdagelse rejser en række spørgsmål:

1) Hvor kommer Polarlomvierne fra? Der må være et overskud af yngre fugle fra kolonier, der trives. Men alle de nærliggende kolonier i Vestgrønland er i tilbagegang og har næppe fugle i overskud. Den eneste koloni, der trives i Vestgrønland, er en mindre koloni i det nordlige Upernavik-område ca. 300 km væk. Ellers skal vi helt til Thule-distriktet eller arktisk Canada for at finde kolonier i trivsel, og de nye fugle fra Sallegg kunne vel tænkes at stamme fra nogle af

disse. Ringmærkning har i det mindste vist, at lomvier klækket i Canada kan slå sig ned i Grønland.

2) Hvorfor kommer de nu? Det faktum, at også en større ridekoloni var genetableret før lomvierne genindvandrede, kunne tyde på, at disse har virket tiltrækkende på lomvierne. Ridernes og Alkenes tilstedeværelse tyder også på, at der er gode fødemuligheder i de nærliggende havområder.

3) Hvordan er fremtidsudsigterne for disse fugle? Det afhænger helt af, om de får fred til at yngle. Grønlandske fangere har ofte svært ved at overholde jagtbestemmelserne (lomvier i Uummannaq-området er fredet i yngletiden fra 15. maj til 15. september), hvorfor der bør gøres en indsats for at håndhæve bestemmelserne og oplyse om fuglens betydning for eksempel i forbindelse med turisme.

*David Boertmann, Institut for Ecoscience,
Aarhus Universitet*

Boertmann, D. 2023: Re-establishment of an extinct breeding colony of Brünnich's Guillemot *Uria lomvia* in West Greenland. – *Seabirds* 35: 1-6.

Fuglefjeldet på øen Sallegg, hvor pilen viser, hvor Polarlomvierne havde slået sig ned. Udstrækningen af den oprindelige koloni ses som det store område, der stadig er farvet lyst af syren i fuglernes guano. Foto: David Boertmann.

Nu rammer fugleinfluenzaen både flere arter og hele året

Det er en intens oplevelse at stå i kanten af en hættemågekoloni i rugeperioden med hundredvis af skrigende Hættemåger hængende over sig. Det er så meget desto mere trist at vende tilbage og da være omgivet af døde og døende unger, som det var tilfældet i 2023. I foråret 2023 havde nogle af vores danske Hættemåger en ny variant af den højpatogene fugleinfluenza H5N1 med sig fra deres vinterkvarterer i det centrale Europa. Den nye variant blev hurtigt spredt i flere af kolonierne, og den var ungernes immunsystem ikke beredt til at modstå, så de døde i tusindvis herhjemme og i udlandet. I nogle af kolonierne, hvor der også yngler Splitterner, kom deres unger i kontakt med syge og døde hættemågeunger, og her endte mange – og i nogle tilfælde næsten alle – unger med at omkomme, inden de blev flyvedygtige. Nogle af de voksne Hættemåger blev syge og døde, hvorimod de voksne Splitterner modstod den nye virus-variant.

I Danmark har vi ikke et system til at opgøre, hvor mange individer af de forskellige arter, der dør som følge af fugleinfluenza. Men baseret på egne besøg i kolonier og oplysninger i DOFbasen estimerede vi for ynglesæsonen 2023, at der omkom mindst 3000 voksne Hættemåger fordelt på 14 kolonier, svarende til 2-3 % af den danske bestand af voksne Hættemåger. I sølvmågekolonien på Græsholm i øgruppen Hirsholmene ud for Frederikshavn, blev det estimeret, at mindst 300 voksne individer omkom, men lignende høj dødelighed blev ikke fundet i andre af de sølvmågekolonier, vi besøgte. Blandt ternerne tyder registreringerne i Danmark på, at færre end 20 voksne Splitterner og færre end 30 Fjordterner døde som følge af fugleinfluenza i 2023. Selvom flere forskellige varianter af H5N1-virus blev fundet i danske fugle i 2023, og ikke alle virusfund er blevet genotyperet, var hættemågevarianten den mest udbredte i perioden maj-juli 2023. Hen over sommeren blev der også fundet døde Knopsvaner, og i efteråret 2023 blev der herhjemme fundet H5N1 i gæs, svømmeænder og rovfugle. Her var der tale om andre højpatogene H5N1 varianter end hættemågevarianten.

I 2022 var situationen også alvorlig for Splitterne, men ikke for Hættemåge. Da var det en anden variant af højpatogen H5N1 virus, der dominerede, og mange ynglende Splitterner bukkede under og i visse tilfælde også alle ungerne. I 2022 blev der fun-

det i alt 20 531 døde voksne Splitterner i kolonierne i landene omkring Nordsøen og Østersøen. De fundne døde fugle svarede til ca. 17 % af den totale nordvesteuropæiske bestand af ynglefugle, og der var også mange, der omkom uden for kolonierne og aldrig blev fundet. Samlet set var der tale om et bekymrende stort antal døde voksne Splitterner. For denne art kan et højt dødstal blandt voksne fugle sætte sig spor i bestanden mange år frem, for i gode sæsoner får et par Splitterner blot en enkelt unge på vingerne, og i mange sæsoner slår yngleforsøgene fejl. Imidlertid var nedgangen i ynglebestanden i Nordvesteuropa i 2023 mindre end forudset. Eksempelvis havde man i Holland-Belgien fundet flere end 8000 døde Splitterner i 2022, og her havde man forudset, at ynglebestanden ville falde til det halve i 2023. Men faldet var blot på 5000 par: Fra 20 200 til 15 100 ynglepar. Aflæsninger af ringe bekræftede, at den lavere tilbagegang end ventet skyldtes indvandring og rekruttering af flere unge Splitterner end normalt. I kolonierne herhjemme fandt vi i 2022 404 døde voksne Splitterner, og ynglebestanden faldt fra ca. 5000 par i 2021-22 til ca. 3000 par i 2023, altså et fald på omkring 40 %.

I 2022 var der også udbrud af fugleinfluenza blandt ynglende Skarver i Nordøsttyskland og i Sydøstdanmark. I tre danske kolonier fandt vi omkring 700 døde voksne Skarver. I en enkelt sølvmågekoloni i Kattegat blev der fundet over 300 døde Sølvmåger, men flere andre besøgte sølvmågekolonier var ikke blevet ramt af influenzaen. Som bekendt blev der i 2022 også fundet mange ilanddrevne døde Suler på danske strande, og mange af disse individer kom fra skotske kolonier. I andre ynglekolonier i Nordvesteuropa og omkring Nordatlanten blev der i 2022-23 også konstateret dødelighed pga. fugleinfluenza blandt Lomvie, Ride, Storkjove, Skestork, Sorthovedet Måge, Svartbag, Sildemåge, Stormmåge, Dværgerterne, Havterne og Sandterne.

Fugleinfluenza af varianten H5 forårsagede også dødelighed blandt vilde fugle i årene 2016-21, men i de år var der stort set kun tale om dødsfald i træktiden og i vinterhalvåret og altså ikke i yngletiden. I disse år blev fugleinfluenza især påvist blandt svømmeænder og flere arter af gæs samt rovfugle. Det er imidlertid først fra efteråret 2021, at måger og i særlig grad Sølvmåger og sidenhen Hættemåger for alvor er kommet

til blandt de arter, som er omkommet på grund af den højpatogene H5N1-virus.

Herhjemme og i udlandet er der nu mange eksempler på, at også rovfugle bliver ramt og dør som følge af infektion med fugleinfluenza. Disse top-prædatorer tager gerne svækkede individer, og flere arter af rovfugle går som bekendt heller ikke af vejen for at æde ådsler, og virusmængden i døde fugle kan forblive høj længe efter individet er omkommet. For de enkelte arter forsøger man bl.a. i Holland at opgøre, hvor mange individer der hvert år dør som følge af fugleinfluenza. For fx Vandrefalk nåede man her frem til, at antallet, der omkom i sæsonen 2020/21, svarede til halvdelen af alle de Vandrefalke, der normalt overvintrer i landet. Den høje dødelighed blandt Vandrefalke i Europa afspejler sig også i det antal falke, som ses i den danske del af Vadehavet, hvor Kim Fischer rapporterer, at antallet af overvintrende falke omkring Fanø er reduceret fra 8-9 til 3-4. I Danmark blev der i årene 2020-23 testet 16 døde Vandrefalke for fugleinfluenza, og 14 af disse var inficeret med højpatogen fugleinfluenza. For andre rovfugle var de mest markante tal 19 Havørne, hvoraf seks var inficerede, og 287 Musvåger hvoraf 187 var inficerede (se Fødevarerstyrelsens hjemmeside ai.fvst.dk).

Der er stor variation mellem arterne med hensyn til, hvor følsomme de er, når de udsættes for smitte. Følsomheden kan formodentlig afhænge af, hvilken variant af fugleinfluenza der er tale om i samspil med immuniteten og genetiske faktorer hos den enkelte fugleart. Det ser man hos andefuglene, hvor der blandt nogle arter af gæs, fx Bramgæs, kan opstå stor dødelighed, mens andre arter, som går blandt og eventuelt overnatter sammen med inficerede Bramgæs, ikke bliver eller kun i ringe grad bliver syge. Flere arter af dykænder har vist sig følsomme overfor nogle af de varianter af fugleinfluenza, som vi har haft 'besøg af' her i Nordvesteuropa. Omvendt har mange svømmeænder vist sig at være mindre sårbare, og især Pibeænder, har været kendt for at optræde som raske smittebærere. Fugleinfluenza kan overleve i vand i adskillige dage, især hvis der er tale om forholdsvis koldt ferskvand, og drikker andre vandfuglearter af vand som sådanne Pibeænder har opholdt sig i, kan de blive inficeret.

Hidtil er der kun i få tilfælde fundet fugleinfluenza blandt spurvefugle, men ellers er der konstateret omfattende dødelighed pga. fugleinfluenza blandt mere end 400 forskellige arter af vilde fugle.

Europa er i disse år ramt af højpatogen fugleinfluenza i hidtil uset omfang og alvorlighed, med mere end 10 000 fund i vilde fugle og fjerkræbesætninger siden efteråret 2021. Ikke kun Europa er ramt, både Nord- og Sydamerika, Afrika, Asien og Antarktis er hårdt ramt. Eksempelvis fandt man i maj 2023 knap 30 000 døde havfugle i Chile, og et par måneder senere var man i Peru nået op på fund af over en halv million omkomne havfugle. Og hertil skal så lægges de mange fugle, der er omkommet til havs og ikke skyllede i land. På globalt plan er det estimeret, at millioner af vilde fugle er omkommet som følge af de nye varianter af fugleinfluenza, og for nogle af de allerede truede arter skaber denne ekstra dødelighed store udfordringer for igangværende bestræbelser på at sikre bestandenes overlevelse.

I efteråret 2023 har Statens Serum Institut fundet en ny genotype af højpatogen H5N1 fugleinfluenza i en Krikand nedlagt nær Gredstedbro ved Vadehavet, og samme genotype blev efterfølgende påvist i bl.a. et udbrud blandt høns ved Varde og blev også i samme måned fundet i Holland. Dette eksempel illustrerer, at der sker udveksling af influenzavirus mellem tamme fjerkræbesætninger og vilde fugle, og i de fleste udbrud i danske besætninger er kilden med stor sandsynlighed direkte eller indirekte kontakt med vilde fugle. Selvom kyllingerne og hønsene i de mange store fjerkræbesætninger i Europa stort set ikke burde kunne komme i direkte kontakt med vilde fugle og slet ikke vandfugle, har man i Holland fundet, at risikoen for, at en fjerkræbesætning her blev ramt af fugleinfluenza, var større, hvis besætningen var lokaliseret i nærheden af fremfor langt væk fra større vådområder. I en række tilfælde af udbrud af fugleinfluenza i fjerkræbesætninger er mistanken faldet på indirekte smittekilder, fx via foderet, drikkevandet, de ansattes beklædning eller det anvendte udstyr.

Den tidligste forfader til de virus, der er introduceret til Europa i 2020 og '21, er formodentlig opstået i fjerkræ i Asien for flere årtier siden. Men på et tidspunkt blev efterkommere af det virus i stand til at blive spredt med vilde fugle. Teorien er, at trækfugle kunne bringe virus til Europa, fordi nogle arter af vilde fugle ikke bliver lige så syge eller lige så hurtigt syge som fx høns, der er meget følsomme overfor højpatogen fugleinfluenza.

Ifølge Statens Serum Instituts analyser af de danske udbrud i besætninger og vilde fugle er udbrud-

Fugleinfluenzaen, der hærger overalt på Jorden i disse år, har hidtil kostet flere millioner fugle livet. I Danmark og omgivende lande er titusinder af Splitternere og Hættemåger gået til. Foto: Lars Hansen.

dene forårsaget af virus, der er introduceret til Europa med trækfugle i 2020 og 2021 (måske også senere). Nye varianter af disse er så opstået ved såkaldt 'reasortment', hvor gener fra de nye vira, der med vilde trækfugle er kommet til Europa, har blandet sig med gener i lokale lavpatogene virus i vilde fugle i Europa. Situationen er den samme i det øvrige Europa, og der pågår projekter i EU for at belyse, hvordan de nye varianter er opstået. Finder du en død fugl, og har du mistanke om, at den kan være død som følge af infektion med fugleinfluenza, bør du undgå at røre ved fuglen og indrapportere fundet. Det skal gøres via 'Fugleinfluenza Tip', der er en app, som Fødevarestyrelsen har udviklet. Det er Københavns Universitet og Statens Serum Institut der i samarbejde undersøger fugle og andre dyr for fugleinfluenza.

Fødevarermyndighederne har også interesse i at overvåge i hvilket omfang raske vilde fugle bærer på fugleinfluenza, og derfor har man gennem en årrække haft et samarbejde med Ringmærkningsad-

ministrationen ved Statens Naturhistoriske Museum, hvor frivillige ringmærkere tager svabprøver fra især småfugle. Der er nu også igangsat et koordineret samarbejde med jægere, som hjælper med at sikre prøver fra tilsyneladende raske fugle, der nedlægges under jagt. Aarhus Universitet bidrager også med at tage prøver fra levende vandfugle.

*Thomas Bregnballe og Charlotte Hjulsager,
hhv. Institut for Ecoscience, Aarhus Universitet,
og Statens Serum Institut*

Knief, U., T. Bregnballe, A. Ibrahim, M. Ballmann ... & W. Courtens 2024: Highly pathogenic avian influenza causes mass mortality in Sandwich Tern (*Thalasseus sandvicensis*) breeding colonies across northwestern Europe. – Bird Conservation International 34: e6: 1-11.

Op- og nedtur for bestanden af Ederfugle

Udviklingen i bestanden af Ederfugle har fået stor opmærksomhed gennem de sidste årtier, hvor arten fra at have været talrig, er faldet betydeligt i antal, især i vores nabolande, men over de seneste 10 år også i Danmark (se side 18). De overvintrende såvel som de ynglende Ederfugle her i landet hører til den flywaybestand, hvis yngleudbredelse strækker sig fra Holland i syd mod nord til Sydnorge og mod øst hele vejen ind gennem Østersøen til den nordlige del af Den Botniske Bugt. Her udgør skærgårdene i Østersøen artens vigtigste yngleområde. Om vinteren ligger hovedparten af Østersø-bestanden i de danske farvande, og derfor burde der i princippet være gode muligheder for at følge bestandens udvikling ved vintertællinger her i landet. Med bl.a. det formål har man fra fly forsøgt at gennemføre landsdækkende tællinger med mellemrum siden slutningen af 1960'erne. Alle relevante farvandsområder har imidlertid ikke kunnet dækkes fra fly i alle årene, og nyere observationer tyder også på, at den andel af bestanden, der faktisk overvintret i danske farvande, har varieret. Til gengæld går vildtudbyttestatistikken for Ederfugle tilbage til 1950'erne. Denne statistik har sine svagheder, men på trods af det er der god overensstemmelse mellem denne og tællinger af Ederfugle foretaget i vores nabolande. Tallene fra vildtudbyttet viser en stor stigning i antallet af nedlagte Ederfugle fra 26 000 i 1950 til 190 000 i 1982, men derefter faldt antallet til omkring 75 000 i begyndelsen af 2000'erne. Et fald på omkring 60 % på 20 år.

Der har været fremført en række forskellige mulige forklaringer på det kraftige fald i bestandens størrelse såsom udbrud af fuglekolera, ringe ællingeoverlevelse, intensivt muslingefiskeri, en skæv kønsratio, thiamin-mangel (et vigtigt protein), jagt og reducerede fødemængder grundet reduceret udledning af næringsstoffer til havmiljøet. I forbindelse med et nu gennemført projekt tog vores arbejdshypotese udgangspunkt i den sidste mulighed, at den reducerede udledning af næringsstoffer til havmiljøet havde spillet en væsentlig rolle. Færre næringsstoffer mindsker mængden af plankton og dermed føden til bl.a. blåmuslinger, der er en hovedernæring for Ederfugle. Vi har i den ene af de to artikler, som vi omtaler her, undersøgt Ederfuglenes føde og kropskondition i slutningen af 1980'erne og igen i midten af 2010'erne i henholdsvis Kattegat og Vadehavet.

I alt er føden undersøgt for 1307 individer og konditionen for 1644. Perioderne falder sammen med tidspunkterne, hvor den overvintrende bestand var henholdsvis på et højt og et lavt niveau.

Fra sidst i 1980'erne blev der sat kraftigt ind for at nedbringe udledningen af næringsstoffer til havet, og vores formodning var, at mængden af blåmuslinger og andre byttedyr dermed var faldet. Under naturlige forhold er føden ofte en begrænsende faktor for antallet af individer. Derfor forventede vi, at mængden af blåmuslinger i Ederfuglenes føde var blevet formindsket, og at kropskonditionen var faldet. Da kropskonditionen har betydning for reproduktionen, ville bestanden derfor også falde på sigt, indtil der igen var balance mellem fødemængden og bestandsstørrelsen.

Men sådan gik det ikke. Mellem de to perioder steg Ederfuglenes kondition med 3,3 %, en beskedent, men meget statistisk signifikant stigning. Resultatet overraskede os. Det betød, at der måtte være tilstrækkelig med føde til fuglene. Hvordan kunne det hænge sammen med en forventet reduktion i fødegrundlaget som følge af mindre udledning af næringsstoffer?

Her kommer den anden undersøgelse ind i billedet. Bestanden af Havørne i Finland steg fra omkring 60 ynglepar i slutningen af 1980'erne til ca. 420 i midten af 2010'erne. Fra ynglepladserne viste flere undersøgelser, at Havørnene tog mange hunner af Ederfugle, mens de lå på rederne, så størrelsen af flere kolonier blev reduceret. Også herhjemme viste undersøgelser, at der blev forholdsvis færre hunner i forhold til hanner. Vi foretog derfor en analyse af sammenhængen mellem bestandene af Ederfugle, Havørne i Finland og blåmuslinger samt udledning af næringsstoffer i Danmark. Udviklingen i bestanden af Ederfugle var baseret på vildtudbyttestatistikken frem til 2003, hvor en delvis fredning blev indført, og statistikken derfor ikke længere afspejlede bestandens størrelse. Med udgangspunkt i årene op til 2003 beregnede vi derfor en lineær ekstrapolation af udviklingen i de følgende år.

Resultaterne viste, at der var en tydelig korrelation mellem mængden af blåmuslinger og udledningen fra landbruget og mængden af næringsstoffer i havet. Videre var der en tydelig positiv sammenhæng mellem mængden af blåmuslinger og antallet af ederfugleællinger, og en mindre klar sammenhæng

mellem mængden af blåmuslinger og størrelsen af bestanden af Ederfugl. Der var yderligere en positiv effekt af antal producerede ælinger på bestandens efterfølgende størrelse. Prædationen fra Havørn havde til gengæld en stor, negativ effekt på bestanden af Ederfugl.

Samlet tyder de to undersøgelser på, at fødegrundlaget har været tilstrækkelig til at ederfuglebestanden i perioden fra midten af 1980'erne til slutningen af 2010'erne har kunnet forøge kropskonditionen i vinterhalvåret i Danmark frem til det tidspunkt, hvor forårstrækket til yngleområderne starter.

Set over den lange periode fra 1950'erne har udviklingen i bestanden af Ederfugl sandsynligvis været begunstiget af et stigende forbrug af gødning i landbruget, som har medført en stigende koncentration af næringsstoffer i havet og en stigende mængde af blåmuslinger og andre smådyr. Antallet af Ederfugle toppede i vildtudbyttet i 1982. I de efterfølgende årtier, hvor udledningerne af kvælstof blev reduceret, faldt mængden af føden i havet

og bestanden af Ederfugle fulgte med. Men i denne nedgangperiode steg prædationen fra Havørn som følge af den stigende bestand, og antallet af Ederfugle blev yderligere reduceret, så det kom under økosystemernes bæreevne. Dermed var der tilsyneladende tilstrækkeligt med føde til den reducerede bestand af Ederfugle, og konditionen kunne ikke blot opretholdes, men endda stige.

Karsten Laursen og Anders Pape Møller, Aarhus Universitet, Institut for Ecoscience og Université Paris-Sud, Ecologie Systématique Evolution

Laursen, K. & A.P. Møller 2022: Diet of eiders and body condition change from late 1980s to the mid 2020s. – *J. Sea Res.* 187. 102244.

Morelli, F., K. Laursen, M. Svitok, T. Benedetti & A.P. Møller 2021: Eiders, nutrients and eagles : Bottom-up and top-down population dynamics in a marine bird. – *J. Anim. Ecol.* 90: 1844-1853.

Morelli, F., K. Laursen, M. Svitok, T. Benedetti & A.P. Møller 2021: Corrigendum. Eiders, nutrients and eagles : Bottom-up and top-down population dynamics in a marine bird. – *J. Anim. Ecol.* 90: 2718-2719.

Også nedgang blandt ynglende kyst- og engfugle på den sønderjyske østkyst

I DOFT nr. 3 2023 var der en omtale af en meget omfattende ny undersøgelse af ynglefuglene på fynske småøer og strandenge, som bl.a. sammenlig-

nede fuglelivets udvikling med en tilsvarende undersøgelse i 1970'erne.

DOF-Sønderjyllands bestyrelse blev meget inspi-

Ligesom på øerne og strandengene omkring Fyn (se DOFT 117: 163-165, 2023) er de fleste ynglende kystfugle på Sønderjyllands østkyst gået stærkt tilbage eller helt forsvundet siden 1970'erne. Foto: Jan Tandrup.

reret af dette og iværksatte sammen med Ornitologisk Forening for Als og Sundeved en undersøgelse af ynglende kyst- og engfugle på den sønderjyske østkyst ved Lillebælt, dvs. kyststrækninger og småøer i Sønderborg, Aabenraa og Haderslev kommuner. Undersøgelsen blev gennemført i ynglesæsonerne 2022-23, hvor 18 frivillige dækkede i alt 38 lokaliteter.

Initiativet skal også ses på baggrund af, at der ikke var foretaget systematiske undersøgelser på de østsønderjyske strandenge og småøer siden DOFs lokalitetsregistrering i årene 1977-80. Dog har der i mellemtiden været gennemført to atlaskortlægninger af ynglefugle, men disse dækkede som bekendt kun arter, ikke antal.

Det hidtil manglende aktuelle kendskab til bestandene af kyst- og engfugle på den sønderjyske østkyst stod samtidig i stærk kontrast til kendskabet til de samme arter på vadehavskysten, hvor ynglefuglene er fulgt tæt i mange år.

Den østsønderjyske undersøgelse omfattede næsten alle strandenge, også en del meget små, langs østkysten og Als samt de beboede småøer Barsø og Årø og de tre små ubeboede øer Katholm, Djævlø og Linderum. Ift. Fyn er der her således kun ganske få øer.

Hver lokalitet skulle dækkes fire gange pr. sæson fra ultimo april til primo juli med ca. tre uger imellem de enkelte optællinger. Med den valgte metode og tidsplan skulle der således være gode muligheder for at registrere så mange arter som muligt.

Vi valgte at fokusere på de vigtigste og mest typiske fuglearter på disse habitater: Klyde, Strandskade, Vibe, Stor Præstekrave, Rødben, Ederfugl, Toppet Skallesluger, alle måge- og ternearter samt småfuglene Engpiber og Gul Vipstjert. Derudover var der de 'sekundære arter', hvoraf mange ikke er egentlige kystarter, dvs. de øvrige svømmefugle og småfugle samt Rørhøg. De sekundære arter blev generelt ikke optalt systematisk.

For næsten alle vadefugle og terner er der sket en kraftig tilbagegang i forhold til 1977-80, og nogle arter er helt forsvundet: Dværgterne, Fjordterne, Alm. Ryle, Dobbeltbekkasin og (et enkelt par) Spidsænder. Også Hætte- og Stormmåge er helt forsvundet fra strandenge og småøer. De mest typiske vadefugle på vores strandenge og kyster som Strandskade, Vibe, Stor Præstekrave og Rødben er siden lokalitetsregistreringen i 1977-80 gået tilbage med ca. 40-75 %.

Disse arter kan altså stadig findes på de fleste strandenge, men i små tal.

Dværg- og Fjordterne er som nævnt helt forsvundet, og Havterneren er gået ned fra 200 par omkring 1980 til nu sølle fire par. Det er bemærkelsesværdigt, at disse tre ternearter er på udpegningsgrundlaget for EU-fuglebeskyttelsesområdet Lillebælt, hvor myndighederne altså har et særligt ansvar for at opretholde bestandene.

Til gengæld er Ederfugl gået frem, omend den kun er fundet sikkert ynglende på en lokalitet, nemlig øen Katholm i Augustenborg Fjord. Sølvmåge er gået stærkt frem, mens Sildemåge og Svartbag er kommet til; dog kun i små tal. Toppet Skallesluger er næsten forsvundet som ynglefugl.

Udviklingen ligger tæt op ad de sammenlignelige resultater fra de fynske strandenge på det fynske 'fastland': generel tilbagegang for vadefugle samt terner, Hættemåge og Stormmåge. Det er sværere at sammenligne fuglene på øerne i de to undersøgelser, da Sønderjylland har så få øer, hvoraf kun tre er uden landrovdyr. Generelt er tilbagegangen af måge- og vadefugle således mindre på Fyn end i Sønderjylland.

Vi vurderer, at årsagerne til de nævnte tilbagegange for en lang række arter sandsynligvis falder i tre kategorier: øget prædation fra landrovdyr som især ræv og mårhund (alle fuglearter), forstyrrelser fra mennesker samt løse hunde på strandene (terner samt Strandskade og Stor Præstekrave) og klimatiske og andre eksterne faktorer (bl.a. Toppet Skallesluger og Dobbeltbekkasin). Endelig er de store mågers fremgang nok den væsentligste årsag til, at de mindre måger og terner er forsvundet fra de ubeboede småøer Linderum og Katholm, hvor de ved lokalitetsregistreringen i 1977-80 havde store kolonier.

Derimod er der i vores øjne ikke umiddelbart noget, der tyder på habitatmæssige problemer med tilgroning af strandenge her, som man ellers ser det andre steder. Stort set alle strandenge i undersøgelsen viste sig at være pænt afræssede.

Undersøgelsen blev udgivet i hæfteform i december 2023 og kan downloades fra dof-syd's hjemmeside under Projekter / Engfugleprojektet.

Jesper Tofft & Gert Fahlberg